

PROXECTO COMENIUS

ENTREVISTA A...

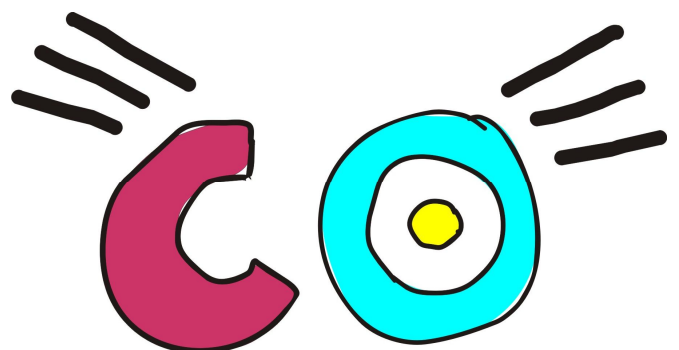
EMILIO PÉREZ TOURIÑO

- Ex-Presidente da Xunta -

IES MARUXA MALLO
ORDES

Education and Culture
Lifelong learning programme
COMENIUS

Emilio Pérez Touriño naceu na Coruña o 8 de agosto de 1948. É doutor en Ciencias Económicas e profesor titular da Universidade de Santiago de Compostela. Fixo estudos de posgrao en Grenoble (Suíza) e é autor de numerosos ensaios relacionados coa economía.

Os seus anos de mozos coincidiron coa transición democrática e foi un destacado dirixente estudantil e activista da esquerda. Participou directamente no proceso do Estatuto de Autonomía de Galicia. Foi adquirindo experiencia política sendo xefe de gabinete do Ministro de Transporte, Turismo e Comunicación, Abel Caballero, grande amigo seu.

En 1997 renuncia ao seu escano no Congreso dos Deputados para poder participar nas eleccións galegas como integrante da candidatura do PSdeG.

Nas eleccións de 2005 preséntase como candidato á presidencia da Xunta: o PSdeG consegue 25 escaños, o PP obtén 37 e o BNG logra 13 escaños. Touriño é nomeado presidente da Xunta tras o pacto político entre PSdeG e BNG. Foi presidente da Xunta de Galicia dende o 2 de agosto de 2005 até o 2009 e secretario xeral do Partido dos Socialistas de Galicia-PSOE dende 1998 até o 4 de marzo de 2009, cando dimitiu como consecuencia da perda da presidencia da Xunta de Galicia.

A súa liña ideolóxica é galeguista, federalista e socialdemócrata. Din que é un home moderado, tranquilo e un gran xestor

**EMILIO PÉREZ TOURIÑO:
Ex-Presidente da Xunta**

Data entrevista: 20 abril

Preguntas - entrevista:

Manuel José Rivas Fariñas
Estefanía Pan Vázquez

Supervisión preguntas:

Xosé Manuel Fernández Castro
Mª Isabel Mato Torres
Ana Mª Calvo Mariño

Gravación e edición audiovisual:

Xosé Manuel Fernández Castro
Raquel Rendo Martínez

Fotos:

Mª Isabel Mato Torres

Transcrición galego:

Manuel José Rivas Fariñas
Estefanía Pan Vázquez
Claudia Martínez de la Iglesia

Supervisores transcrición galego:

Mª Isabel Mato Torres
Antonio Sayáns Gómez

Traducción inglés:

Mª Isabel Mato Torres

Supervisión versión inglesa:

Marisol Liste Noya

Contacto co entrevistado:

Mª Isabel Mato Torres

Deseño gráfico:

Rosa Mª Maceiras Miñán

Como comezou a súa traxectoria política?

Pois a verdade é que xa hai moitos anos. Entendendo a política como creo que a hai que entender, non como unha actividade profesionalizada, senón como unha actividade que ocupa un espazo importante e relevante da vida dun, e que significa un determinado grao de compromiso con ese escenario público e compartido, ese espazo público de convivencia que é a sociedade, na que por unha ou outra razón te implica e queres participar. Na miña xeración, en liñas xerais, todos empezamos dun modo semellante. No meu caso, no curso 67 ou 68, cando tiña ao redor de 16 ou 17 anos, a través da militancia no que daquela eran movementos cristiáns de corte progresista, que estimulaban a solidariedade e o sentimento de xustiza social, acheguei-me a unha

organización que eran as xuventudes estudiantís católicas. Cando chego á Universidade de Santiago, no curso 67-68 viviamos en plena ditadura, era a época do nacemento do movemento estudiantil que buscaba liberdades, democracia e ter unha representación e un sindicato libre, non un sindicato imposto de militancia obrigatoria propia do réxime da ditadura. Todo isto estaba eclosionando. Nese momento tiveron lugar as primeiras eleccións libres, que nós forzamos, que se celebraron na Universidade de Santiago. Eu empezaba a carreira de Económicas, que por primeira vez se podía cursar na Universidade de Santiago, cando empecei esa militancia, que é unha militancia non inscrita a ningún partido político, xa que daquela os partidos políticos estaban prohibidos. Existía nunha arela compartida por unha gran parte da mocidade daquela sociedade de que España, e Galicia en particular, puidera ser un país de democracia, de liberdade, normal, europeo... Ao redor diso empezou a miña militancia. Case sen me dar conta fun elixido, en primeiro de carreira, delegado de curso da facultade de Económicas. Aí empezou a movida. Desde entón sempre estiven implicado nos movementos estudiantís, despois nas loitas do profesorado non universitario, non numerario, do profesorado interino, contratado, por un ensino de calidade, por un contrato

estable, por unha universidade investigadora e a calidade no ensino. Entón empezo a ligar xa cun ámbito político máis amplo, cunha reflexión política máis ampla e a conexión cos propios grupos políticos na clandestinidade. No ano 72 remato a carreira, son da primeira promoción, e arredor do ano 74-75 entro a militar directamente no Partido Socialista de Galicia, que daquela era unha das poucas organizacións estables e organizadas, que estaba traballando polo cambio do réxime e para que España entrara nunha situación absolutamente democrática.

Que supuxo para vostede a súa etapa na Xunta de Galicia?

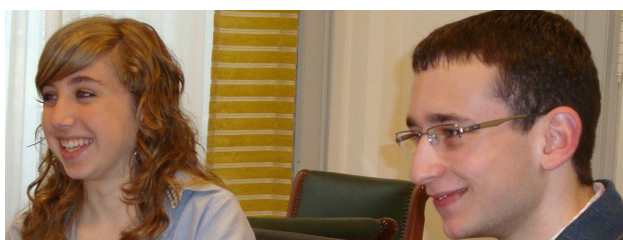
É unha etapa que vén precedida de moitos anos, para min convén non esquecerlo nunca, moitos anos de compromiso co país e de traballo en distintos movementos sociais e culturais. Daquela xa era profesor numerario da universidade, xa fixera a miña tese doutoral dedicada a analizar a cuestión agraria en Galicia, xa que é unha cuestión que marcaba a vida do país. Chegar á Xunta de Galicia, ter a responsabilidade do goberno, é a expresión dun traballo, dun compromiso continuado dunha xeración e de moita xente dun país co seu país, coas súas necesidades, co seu presente e cun proxecto de futuro. Desde o ano 1998 eu asumira a responsabilidade de ser o Secretario Xeral do Partido Socialista de Galicia e, polo tanto, levaba moito tempo na oposición. No ano 2005, finalmente, como resultado das eleccións, puidemos formar un goberno de renovación, de cambio, un goberno de progreso, do que me correspondeu asumir a responsabilidade da Presidencia da Xunta de Galicia. Dicar o que significou é moi difícil de sintetizar. Moitas cousas. Ao principio unha verdadeira paixón. Era esa responsabilidade máxima cun país, coa súa cidadanía coas súas xentes, coa súa terra, para sacar adiante un proxecto compartido dunha Galicia máis moderna, máis xusta, máis solidaria, máis equilibrada, respectuosa co seu territorio, coa súa identidade cultural, coa súa lingua. Un país que aspiramos e aspirabamos a que saíra do *furgón de cola* e avanzara rápido. Era percorrer o camiño da converxencia en renda, en benestar social e económico cos países máis avanzados da Unión Europea. Unhas cousas puidéronse empezar a conseguir, outras quedaron aí, pero en todo caso, foron anos que, aínda que son moi recentes, eu recordo con extraordinaria satisfacción e honra. Asumes unha gran responsabilidade, no sentido profundo de saber que tes a máxima responsabilidade de que as cousas vaian ben, de que debes preocuparte, e si que che preocupa o que lle pasa a cada galego e a cada galega, sexa do teu ámbito competencial e de responsabilidade ou non o sexa. Logo tamén aprendes que non estás só, que non dependes de ti mesmo para nada, senón dos equipos, do conxunto de xente que se incorpora á tarefa da gobernación, que é moi amplo. Non son só os conselleiros e as conselleiras, senón os equipos, os directores xerais, os subdirectores... a Administración. Os gobernos tamén reflicten a realidade dun país nun momento determinado, as súas posibilidades e a súa capacidade. Aprendes moitas cousas e tamén, como non, tes momentos difíciles, momentos de preocupacións extremas ou de dificultade. A nós tocounos vivir uns duros e dolorosos incendios ao pouco de chegar ao goberno onde, por desgraza, faleceron algunhas persoas. Teño gravado os primeiros días de agosto daquel ano cando pasou aquilo. Logo tivemos catástrofes importantes, chuvias, inundacións, momentos nos que a xente o pasa moi mal, pero iso equilibrase con cousas moi agradables e razoablemente positivas, como o cambio e o impulso da educación pública, intentar

mellorar a sanidade, protexer o territorio, defender a costa... En fin, todo ten a súa parte positiva e a súa parte negativa.

Que foi o que máis lle gustou do seu paso pola Xunta?

Probablemente, sen ningunha dúbida, o contacto coa cidadanía, saír á rúa, estar coa xente, estar nos actos, estar preto dos problemas... Á Presidencia da Xunta chega un montón de correos, por vía ordinaria ou ben pola Rede, sobre multitude de casos concretos de persoas que están en paro, ou dunha persoa que ten problemas, e tes a posibilidade de axudar a resolvelo. Outras veces non. Ese tipo de cousas. Nun plano máis amplo, o mellor recordo que teño é o esforzo que comezamos a facer por recuperar paso no terreo educativo. Estou convencido de que o futuro e o avance dun país depende, sobre todo, da educación. A educación é o instrumento máis potente e importante para adquirir cultura e para vivir en liberdade. E tamén é un arma cargada de potente futuro desde a perspectiva de promoción persoal, de achegamento ao emprego, de mellora persoal e de igualación entre os seres humanos. Un pode nacer no recuncho máis atrasado, máis perdido dunha pequena aldea, ou no corazón dunha gran cidade, que se accedes á educación en igualdade de circunstancias, se tes un bo centro público que te acolle e onde podes empezar a desenvolverte, iso dáche un potencial de igualdade, de poder competir e realizarte na vida en igualdade cos demais cidadáns da túa comunidade. Iso é extraordinario e por iso creo que todo o que poidamos facer na materia de educación, de mellorar a calidade educativa dos centros da comunidade, de mellorar a FP e na aprendizaxe doutros idiomas é imprescindible. En Galicia, polas dificultades históricas -somos unha comunidade que tivo moitos problemas historicamente - probablemente a educación estaba relativamente mal tratada, non o suficientemente impulsada. Ese compromiso coa educación, para min, quizais sexa o que máis lembro porque era no que máis interese tiña.

Cambiaría algo desa etapa?

Como non! Probablemente moitas cousas. Porque un aprende. Loxicamente a vida é un proceso de aprendizaxe, e debe selo. Ademais é bo. A min gustoume sempre reflexionar, darlle voltas ás cousas, pensar no que ía ben e no que crías que ía mal. Desde logo agora, cando miras atrás, dáste conta de que seguramente tes cometido moitos erros e de que certas cousas deberían ter sido enfocadas doutra maneira en relación á propia formación de equipos, á propia xente coa que contaches e con outra xente que tiñas que ter contado. Ao mellor nalgún caso confundíche. Puidemos ter máis iniciativa nalgunhas medidas e noutras ter ido un pouco máis a modo, máis calmados. Realmente toucounos gobernar cun goberno en coalición

con outra formación política, outro partido, que era o Bloque Nacionalista Galego. E aí probablemente a aprendizaxe nunca é suficiente porque convivir, nun momento crucial, que é o momento da gobernación, dúas forzas políticas que teñen, loxicamente, unha cultura política diferente, pautas e comportamentos políticos tradicionalmente diferentes, formas de ver o país, de ver a vida, de ver o mundo diferentes, e que compartimos un proxecto común de cambio, de renovación do país, un programa de goberno, como ser

capaces de convivir coas diferenzas? Apuntalar aquilo que te une na responsabilidade do goberno é un exercicio extraordinario e dificultoso que hai que exercer cada día. Creo que probablemente de aquí é de onde sacaría máis experiencias e máis conclusións cara ao futuro, porque os gobernos de coalición, en particular en Galicia, probablemente non sexan algo excepcional, propio dun momento determinado, senón que no futuro é posible que volva a suceder xa que en Galicia hai tres grandes forzas políticas e, agás que unha teña permanentemente a maioría absoluta, calquera delas se verá obrigada a coaligarse para poder gobernar nun determinado momento como alternativa diante doutra formación. Polo tanto, ese aprender a vivir na gobernación dun país, no compromiso de gobernación, con outra forza política creo que é un exercicio realmente importante.

Cales foron os maiores logros políticos e persoais durante a súa época á fronte do Goberno galego?

Un deles xa o dixen anteriormente. A educación en Galicia viñan sendo o parente pobre. Supoñamos que o presuposto é unha torta grande e redonda. Se un colle esa torta do presuposto e mira os recursos públicos que se poñen á disposición da colectividade, do común, e que se xestiona a través do presuposto público, dos orzamentos públicos da Xunta de Galicia ou do goberno da Comunidade autónoma, pois case 2/3 desa torta, máis do 60% desa gran torta van destinados á educación, á sanidade e aos servizos sociais. Entón cando falamos dun pequeno cambio no orzamento de Educación, un pequeno cambio, nese anaco tan grande da torta, é moi significativo, moi importante. A educación durante anos e anos practicamente non medraba nunca por riba do que medraba a torta. A torta do presuposto normalmente crece dun ano para o outro, porque o país crece. Agora estamos en crise, en recesión, en todo o mundo, en especial en Europa. Pero nas épocas de bonanza, en épocas normais, a torta faise máis grande cada ano, porque hai máis recursos. Pero a educación non medraba o mesmo que a torta, a parte da educación quedaba aí quieta. Entón nos catro anos que fixemos orzamentos baixo a miña responsabilidade, nos anos de goberno da Xunta nos que estivemos nós, a educación creceu un 25%, practicamente un 30%. É

dicir, que creceu moito máis a parte que dedicamos á educación que o crecemento da torta do presuposto. Fixemos un grande esforzo en materia educativa, empezando pola gratuidade dos libros de texto, os programas de potenciación de elementos de igualdade no proceso educativo, a mellora de comedores, de dotacións... os temas relativos á aprendizaxe de idiomas, ao ensino de inglés, que nos preocupaba especialmente, e logo o tema da introdución das novas tecnoloxías no propio corazón do sistema educativo. Polo tanto, a aprendizaxe de idiomas, innovación e tecnoloxía e mellora do acceso ao sistema, mellora nas dotacións aos centros e mellora da retribución do profesorado, que consumiu moitos recursos, xa que o profesorado galego estaba á cola no contexto do sistema educativo español. Volcámonos na educación.

Un segundo elemento para destacar, xunto co sistema

educativo, é a protección do territorio. Nun país, se un mira a longo prazo, para que teñamos máis capacidade de futuro, para competir, para ter mais produtividade, para achegarnos en renda e benestar a outros países, hai dous ou tres factores que son fundamentais. Un é o que se chama en economía o **capital humano**, a educación, o coñecemento, a capacidade de innovación, que nós tratamos de levar adiante, como xa mencionei. Outro grande elemento é o **capital físico e tecnolóxico**. O capital físico, en definitiva, é o territorio, a calidade de vida nese territorio, o urbanismo, as infraestruturas, todo o que ten que ver coa ordenación do territorio dun país e coa calidade de vida dese país. Tamén dedicamos un esforzo importante a valorizar ese territorio, a ordenalo, a tratar de cambiar o ritmo do país nesa dirección. Galicia estaba comezando a sufrir unha gran presión sobre a súa costa, sobre o seu litoral. A presión que sufrira antes o Mediterráneo en forma dunha presión inmobiliaria moi grande, é unha presión sobre as rías, sobre a costa, o litoral. Empezaba a desprazarse ata Galicia, e iso preocupábanos porque podía causar impactos negativos no litoral, na costa de Galicia, que cremos que é un dos nosos grandes factores, o noso sistema de rías, un dos nosos grandes elementos positivos. O noso sistema de rías e ríos ecoloxicamente, economicamente e territorialmente é un dos valores máis apreciados que ten o noso país. Unha riqueza que temos que preservar, valorizar, e deixar aí ás nosas xeracións futuras. Nós puxemos en marcha a lei que se coñeceu despois como a Lei dos 500 metros, que era a lei de medidas urxentes de protección do litoral, mentres se facía o Plan de Ordenación do Litoral. Impedíase transitoriamente, durante ese tempo, que na primeira liña, nos primeiros cincocentos metros da costa, houbera

construcións, salvo nas zonas urbanas consolidadas. Tomamos medidas no plan de acuicultura tratando de que houbera implantacións de acuicultura, pero a través dun sistema de concesión pública no asentamento na costa, que non fose compra-venda privada do solo da costa, salvagardando que eses asentamentos nunca estivesen na Rede Natura. Fixemos as directrices todas de ordenación do territorio, que eran a clave de bóveda para ver que partes do territorio tiñan que dedicarse a unha cousa, cal era o destino doutras, ordenar un territorio e protexer os nosos sistemas e valores ecolóxicos máis prezados dos nosos ecosistemas. Logo, as políticas públicas, en liñas xerais, é outro dos temas que tratamos de impulsar. A defensa e a mellora das listas de espera no sistema sanitario público e servizos sociais, empezar a implantar o sistema de protección á dependencia e apoio ás persoas dependentes, aplicando a lei do estado. É ben certo que aí tivemos problemas, e agora coa crise hai aínda máis, porque son políticas que consomen grandes recursos, absorben moitos recursos públicos, o que supón dificultades na súa expansión e na súa mellora. Logo tamén tratamos de dedicar o mellor dos nosos esforzos a unha política económica que pretendía cambiar un modelo, que Galicia non seguise competindo en salarios baixos, con precariedade no emprego e expulsando a emigración, expulsando á xente nova cara a fóra, senón ir cambiando o modelo cara a un país que ten que competir por arriba, creando innovación, apoiando as empresas na súa capacidade exportadora, competindo en innovación e capacidade de coñecemento, creando valor engadido e engadindo o valor aos seus produtos, creando marca, comercializando ben... en definitiva, unha competición que non podemos levar cos países emerxentes, que utilizan traballo precario e condicións laborais e salariais propias do terceiro mundo. Hoxe, se queremos gañar o futuro, temos que competir sobre a base da educación, da innovación, da capacidade de crear valor e xerar marca e gañar no mercado. Estas son, quizais, as liñas mestras, moi resumidamente, do que intentamos facer.

Cal cre que foi a causa principal da derrota electoral do bipartito?

Esa é unha pregunta para toda a entrevista! Creo que non hai unha causa, senón un conxunto de causas. Hai un pano de fondo. Hoxe pola mañá escoitaba a Vicepresidenta Económica do goberno de España, Elena Salgado, nunha emisora de radio respondendo aos que lle dicían "sempre se está anunciando a recuperación, xa nos iamos recuperar hai 4 meses, xa anunciaban os famosos brotes verdes da economía, que empeza a primavera e, á hora da verdade, sempre estamos peor". Elena Salgado, defendendo a actuación do seu goberno contestou "Hoxe en día todo o mundo coincide e está de acordo en que os dous peores trimestres da crise económica en España foron exactamente o último trimestre de 2008 e o primeiro trimestre de 2009". É verdade porque os datos están aí e, polo tanto, temos que estar de acordo. Tamén é verdade que as eleccións autonómicas en Galicia se realizaron o 1 de marzo de 2009, xustamente despois de seis meses da máis dura crise económica internacional que viñamos padecendo durante anos. Probablemente naquel momento non eramos plenamente conscientes do momento histórico que estás pasando porque non tes a perspectiva de se seis meses despois vas estar mellor ou peor. Pero é verdade que hai ese pano de fondo, que as eleccións galegas son as primeiras no noso contexto ibérico que se realizan no corazón da crise económica. Estou seguro de

que todo o que sucede, e o propio resultado electoral, aínda que non se acostuma avaliar neses termos, estou convencido de que ten que ver coa forma en que se collen os temas, como se perciben, como os avalía o goberno e como os avalía a oposición... ten que ver co momento de crise, sen dúbida. Pararíame un pouco nisto porque non se adoita citar. Apenas tres meses despois tiveron lugar as eleccións europeas e,

sorprendentemente, a oposición en España gaña as eleccións fronte ao Partido Socialista que está no goberno. En agosto eu estaba comendo en Lisboa co Primeiro Ministro portugués, José Sócrates, a quen me une unha boa amizade, e ía haber eleccións nese mes e díxome "Probablemente a crise me leve por diante. Probablemente perda as eleccións". El estaba convencido de que o tiña moi difícil porque o proceso de crise cuestionaba a tarefa da gobernación. El cría que a oposición non fixera méritos e non presentaba nada alternativo pero, en definitiva, os cidadáns pasaríanlle factura. Gobernaba con maioría absoluta con moitos puntos de diferenza ao seu favor. Felizmente para el, eu opino coma el e creo no seu proxecto, conseguiu manter o goberno, se ben xa en coalición e perdendo a maioría absoluta. Que quero dicir? Desde entón todas as enquisas en España dan por riba ao Partido Popular, o partido da oposición sobre o partido do goberno. É difícil de cuantificar, pero tempo despois estou convencido de que a crise afectou dunha maneira máis ou menos directa ou inmediata. A partir de aí, nese contexto, sobre esa base, eu diría que hai 2 ou 3 tipos de factores. As limitacións da propia tarefa de goberno, da propia capacidade do Partido Socialista, en particular a miña, que era o candidato que me presentaba ás eleccións, e anteriormente Presidente do goberno, para transmitir e poñer en positivo as accións do goberno. Seguro que non fomos suficientemente capaces de transmitir, de chegar, de conectar, de mobilizar o electorado para soste esa oportunidade de cambio e seguir na gobernación. Xunto a isto hai dous ou tres elementos para destacar. Por unha parte, o Partido Socialista e a campaña electoral socialista foi unha campaña deseñada estratexicamente, buscada, querida, programada para ser unha campaña moi institucional, presidencial, moi de discurso de unidade e de país fronte á crise, moi obamiana, intentando que fose na liña de Obama de facer un chamamento á unidade, a resposta de todos fronte á crise e, polo tanto, de moi pouco ataque directo, de moi pouca contestación e combate coa oposición. Non obstante, a campaña da oposición foi unha campaña intensa, mobilizadora, dura, descalificadora, unha campaña que consegue mobilizar o seu electorado, mentres a nosa campaña queda ante iso especialmente branda, especialmente *soft*, moi branda. Creo que este foi un factor decisivo. Acusacións que se repiten desde a oposición, sistematicamente,

moi duras, e nun contexto de crise, apenas son contestadas desde o noso lado, porque queremos manter o ton, non queremos entrar nese terreo de competición, de acusacións, de dilapidación, de mal uso de fondos... Non queremos entrar nese terreo porque pensamos que o país non se merece ese tipo de campaña. Logo, demostrábase que foi un erro de deseño na estratexia de campaña e de mobilización na campaña electoral.

Por último, destacaría un dos factores máis decisivos. Na fase última, a partir do mes de agosto de 2008, as eleccións son en marzo de 2009, as forzas dentro da coalición levan a competición electoral ao seo do goberno. Os cidadáns empezan a percibir que, en vez dun goberno, hai un bi-goberno, un bipartito e que, fronte ás acusacións da oposición de que Galicia necesita un goberno, un presidente cunha autoridade, hai dúas forzas en pugna no interior do goberno. A imaxe que ofrece o goberno de coalición amosa excesivamente as pugnas de dous partidos que van competir aos poucos meses, no seo do propio goberno, e úsase o goberno, instrumentalízase o goberno para a propia competición partidaria. Tempo despois constatamos que isto foi percibido así e que probablemente foi o que conduciu en gran parte a unha desafección dunha parte importante do electorado. En todo caso, unha breve reflexión. O sistema electoral galego, desde que existe autonomía, desde principios dos 80, a dereita, o Partido Popular, en definitiva, nunca baixou do 45% dos votos. Empeza a competición electoral e o Partido Popular pon enriba da mesa o 45% dos votos. Nos mellores tempos de Manuel Fraga, o anterior Presidente, ao que eu substituí na presidencia, chegan ao 53% dos votos. O Partido Popular móvese entre o 45 e o 53% do voto. Ten un teito moi alto. A oposición ao Partido Popular, que dalgunha maneira conforman o Partido Socialista e o Bloque Nacionalista

Galego, obtén sobre o 47% dos votos no mellor momento, cando gaña as eleccións, e senón por debaixo. Ese é o panorama. Que quero dicir? Dado o noso sistema electoral hoxe por hoxe, tiñamos que ser conscientes que a alternancia se move nun fío moi pequeno, nun chanzo moi pequeno. Cando gañamos as eleccións saltamos ata o 47% do voto, escaso, entre o Partido Socialista e o Bloque Nacionalista Galego. É agora cando o Partido Popular recupera o goberno co 47% e perdéao co 45%. Os diferenciais son moi pequenos. De feito, nestas últimas eleccións e nas anteriores, o que gaña, gaña por un deputado, e o que perde, perde tamén por un deputado, nunha cámara

que ten 75 deputados. Polo tanto, todo se move nunha franxa moi estreita de votos. Galicia vive agora un momento especialmente curioso, practicamente de empate técnico en número de votos. O Partido Socialista e o BNG nestas eleccións que perderon sacaron o 47% e o Partido Popular saca o 47% pero, coa repartición, a Lei de Homs e a distribución de votos, gañan por un deputado. Á diferenza de anos anteriores, as forzas en Galicia están moi equilibradas entre quen é a forza principal que sempre pon ese 45%, e polo tanto a forza hexemónica politicamente en Galicia, e a suma das dúas forzas que fan oposición. Practicamente están empatadas, equilibradas. Anos atrás non era así. Antes a dereita, o Partido Popular sacaba unha diferenza de 7 ou 8 puntos ás forzas da oposición, pero agora non. Nas eleccións de 2005 gañamos por un deputado e nas do 2009 perdemos por un deputado. Esta é a situación. Veremos se nun futuro esta situación de equilibrio segue así ou se decanta cara a algún lado.

Por que decidiu dimitir como portavoz do Partido Socialista de Galicia?

Sorrío porque todo isto que preguntades aínda é moi recente e nunca o falei en público. Porque creo que, en democracia, se debe asumir a responsabilidade dos resultados. Alguén ten que asumir esa responsabilidade, cando se gaña e cando se perde. Para min era evidente que miles de galegos, toda unha xeración, moitos cidadáns depositaran a responsabilidade de iniciar, por primeira vez en Galicia como resultado nas urnas, un goberno alternativo e diferente ao da dereita. Galicia é un país que, polas razóns que dicía anteriormente, en termos de votos, de apoio, de fortaleza política, do sistema de grupos políticos, a dereita ten unha forza extraordinaria como un partido unido e como única forza que representa ao conxunto deses votantes. Tiveron que pasar moitos anos, máis de 15 ou 16 anos, para que a conxunción de dúas forzas políticas tivera o apoio popular necesario e os votos necesarios para poder ter un goberno alternativo e diferente ao da dereita. A min correspondeume a responsabilidade de dirixir ese goberno. E esa oportunidade, aínda que fose de maneira inesperada e por pouco, perdémola. Pareceume necesario que alguén, e entendín que era eu, asumira esa responsabilidade da perda desa oportunidade, da perda dese goberno, da perda dese proxecto e da responsabilidade da gobernación. Pareceume que se necesitaba que alguén fixese de fusible para que non se

desatase unha crise no seo da oposición, no seo do meu propio partido. En calquera caso, eu debía dar un paso atrás e asumir a responsabilidade da derrota e, polo tanto, facilitar que o Partido Socialista puidese renovarse e puidese empezar unha nova etapa. En calquera caso, aínda que perdemos o goberno, o Partido Socialista non perdeu deputados, seguiu cos 25 deputados e seguiu coa súa posición como referente de alternativa. E creo que, en democracia, é importante que haxa alternativa, que haxa referencia ao partido que goberna para que poida haber alternancia. E o mellor para iso era asumir persoalmente a responsabilidade e dar parte a outro equipo. Ese foi, de maneira moi básica e resumida, o motivo de dar ese paso cara atrás e facilitar o camiño para que o Partido Socialista tirase para diante.

Que o levou a abandonar definitivamente o mundo da política?

Levaba moitos anos xa no mundo da política con dedicación intensa, dedicación exclusiva, máis de 20 anos, 25 anos. Estiven 10 anos formando parte dos gobernos socialistas en Madrid, na gobernación de España, cos gobernos do presidente Felipe González, con dedicación intensa e exclusiva, como responsable de Infraestruturas, de Transportes, como subsecretario e secretario xeral, con tres ministros diferentes, con tres gobernos diferentes, todos presididos por Felipe González. Logo xa vin para aquí. Volvín de novo a Galicia, a Santiago, e asumín, a finais dos 90, a responsabilidade do Partido Socialista e, finalmente, a Presidencia da Xunta. Creo que a renovación xeracional e o cambio é algo importante na vida. Teño esa convición e creo que din por rematado, por esgotado todo un período de dedicación, en primeira liña, á acción política. Por outra parte, quen asumiu a responsabilidade máxima dun país, na gobernación dun país, Secretario Xeral e Presidente da Xunta, cando dá ese paso de volta cara atrás debe dalo consecuentemente e, polo tanto, deixar que sexan outros, que sexan outras xeracións, outros os que pasen á primeira liña e asuman a responsabilidade. Creo que esta cadea é boa mantela, bo democraticamente, san persoalmente, e creo que debemos saber facelo. Non é fácil, non é doado dar este paso atrás, pero dificilmente me retiro da vida política, retírome da primeira liña da acción política e, polo tanto, da responsabilidade de ter un cargo. Pero para quen toda a vida estivo dedicado a isto da cousa pública, á *res publica*, a este espazo que me gusta chamarlle de convivencia, pois sempre estarei, ben escribindo, ben pensando, ben achegando... sempre cunha clave política na cabeza, e preocupado polo común, pola colectividade, por España, por Galicia, pola marcha de Europa, polos problemas que temos nas difíciles circunstancias de crise que estamos vivindo. É moi difícil que un se ille diso, e ademais non o pretendo. Agora si, o que decidín é retirarme do compromiso e da responsabilidade da primeira liña. E insisto, porque creo que é razoable. Levaba moito tempo, e un non debe seguir porfiando senón que debe deixar que outros asuman esa responsabilidade.

Como ve a actuación política do actual Presidente da Xunta?

É evidente, e creo que o propio Presidente é consciente, que en Galicia, a dous meses da realización das eleccións, realmente non había ningunha forza política,

nin na oposición nin no goberno, e ningún dirixente político que crese que iamos perder o goberno, que iamos perder as eleccións, que ía haber cambio, recambio na responsabilidade de goberno. Probablemente Núñez Feijóo fixo unha campaña, á parte de moi dura e acusatoria, fixo unha campaña electoral caracterizada por

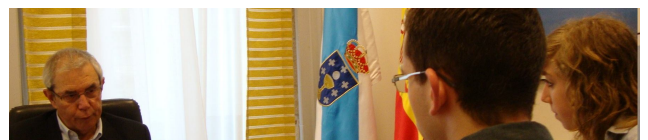

esa dureza extrema que lle imprimiu á campaña acusando moitísimo e, por outra parte, fixo unha campaña electoral prometendo o posible e o imposible: aquelas cousas de que en 45 días resolvía a crise, da creación de emprego... Fixo unha campaña electoral como a faría alguén que realmente non cre que vaia a ter que resolver a crise a continuación, nos 45 días que acaba de comprometer. E a partir de aí creo que vén marcado por dúas cuestións. Primeiro, porque a realidade do país que lle corresponde gobernar é a realidade dunha comunidade autónoma que vive inserta no marco, no contexto dunha profunda e grave crise e, polo tanto, afectadísima polo problema do desemprego, do paro e da caída da actividade económica, onde todo o que prometera nese terreo era de imposible cumprimento, naturalmente, e incluso contraproducente, entendo, as promesas de rebaixa de impostos eran incumpribles porque, á hora da verdade, o que non hai é orzamentos, o que non hai é ingresos, polo tanto, dificilmente podes baixar máis os impostos, a recadación. E de feito, renunciou á medida fundamental de redución do IRPF, do imposto da renda, para a maioría dos galegos. Por outra parte, tivo que formar un goberno coa rapidez de alguén que acaba de gañar unhas eleccións e probablemente non contaba con ese dato. Creo que todo iso está lastrando e condicionando o tempo actual. A min o que máis me preocupa da Galicia actual e da gobernanza por parte do actual presidente é, primeiro, que eu creo que un presidente por enriba de todo debe buscar unir, debe buscar integrar, debe buscar un vector positivo de avance do país. Esa é a tarefa que se lle encarga a un presidente: que fortaleza, una e sume un país. Non que o desgarrar, o dividir e entre en terreo de confrontacións. E creo que algunha das cuestións que hoxe se están facendo desde o goberno de Galicia, basicamente no terreo lingüístico, é resucitar esa confrontación ao redor do idioma, que é un elemento vertebral, de unión e de cohesión, e de identidade dun país, e está creando un desgarrar interno, unha confrontación interna sen precedentes, e creo que en liñas xerais está introducindo elementos de revanchismo político, de revisión do feito polo goberno anterior, que introducen elementos de división e confrontación. Iso creo que é un lastre, un factor negativo. E outra cousa que me preocupa é que Galicia poida perder orientación e rumbo nesa necesaria aposta por engancharmonos na

converxencia, para achegármolos aos países máis avanzados. E para iso hai que manter o pulso da aposta pola educación, aposta pola innovación, aposta polo ensino universitario, aposta por aqueles factores que che permiten non desaproveitar, non perder pé, como dicía ao inicio desta entrevista. E a marcha actual, as liñas actuais, a forza de marcha parece que van en sentido contrario: redúcese a educación, redúcese o financiamento universitario, redúcese a investigación e innovación, redúcese a protección do territorio. Os elementos substanciais dun cambio de modelo parece que non se segue avanzando na dirección deles. E, polo tanto, a miña preocupación de fondo é que en Galicia poderíamos entrar nunha fase na que, en vez de gañar na converxencia, de ir avanzando na converxencia, ao saír da crise podemos entrar nun estancamento con respecto á dinámica de marcha dos outros países europeos.

Cal é a súa opinión xeral das liñas de actuación de Rodríguez Zapatero?

Ben, creo que Rodríguez Zapatero ao fronte do goberno de España e, polo tanto o Partido Socialista na gobernanza do Estado, sobre todo, engade o diferencial dunha aposta pola pluralidade, pola diversidade, polas liberdades, no sentido máis amplo do termo, e pola defensa das políticas públicas, en particular da igualdade, das políticas sociais. Iso faino durante a fase expansiva da economía, creo que ese é o elemento diferencial, con medidas importantes no recoñecemento de liberdades e de novos dereitos para a cidadanía e faino no terreo social: Lei de dependencia, apoio nas políticas activas de emprego, protección das persoas en situación de vulnerabilidade e exclusión, políticas de igualdade, igualdade de xénero. Creo que esa é a marca, a diferenza, a achega máis relevante. Cando estala a crise no ano 2008, punto de cambio no ciclo, loxicamente aí recíclanse as prioridades. Entón toda a política do goberno de España e do seu presidente Zapatero é unha política que pretende afrontar a crise, igual que os demais países europeos, pero salvagardado a protección social, é dicir, que o custe da crise non recaia sobre os sectores máis débiles. Creo que eses son os elementos diferenciais. Onde pode estar a maior dificultade do goberno? Na capacidade para anticiparse, na capacidade para tomar medidas, para axuntar respostas fronte a recuperación e os grandes problemas que ten a economía social española a partir do estalido da crise. Todo o que ten que ver co noso modelo de crecemento, e que debe ser cambiado en España, ten que ver con dous grandes temas. España, a diferenza de case todos os países europeos, non temos parangón con ningún, é un país que, nas épocas de contracción económica, de recesión e de crise, sexa esta máis ou menos aguda, destruímos moito emprego, perdemos moitos postos de traballo, e miles e miles de traballadoras e traballadores van á rúa. E nas épocas de expansión e de crecemento creamos un pouco máis de emprego que os outros países. Pero o problema témolo, sobre todo, nas fases de recesión nas que destruímos moito emprego. Agora estamos por riba dos 4 millóns de parados. Temos unha taxa de paro que duplica a taxa de paro europea. Este é un gran tema e debemos

preguntarnos e tomar as medidas necesarias para saír desa situación. Boa parte disto ten que ver coa hipertrofia, ese gran boom inmobiliario que caracterizou o noso país e a nosa economía durante moitos anos, durante 15 anos, diñeiro fácil, tipos de interese moi baixos e, polo tanto, unha actividade moi rendible, moi fácil, que é a actividade inmobiliaria, da construción. Cando o boom da construción cae, cando a burbulla

inmobiliaria se pincha, pérdese todo ese emprego. Para facérmonos unha idea, en España a construción achega entre o 16 e o 19% do noso produto cando na media dos países europeos está entre o 7 ou 8%. Ese diferencial haino que reabsorber. Temos que resolver porque todo ese mundo laboral non pode volver traballar no mesmo, temos que ser capaces de recualificar, de reformar e de cambiar o modelo produtivo para ir noutra dirección. Temos un grave problema que nunca quixemos afrontar e que, probablemente, é unha das responsabilidades do goberno socialista, aínda que non só del: temos un mercado de traballo moi dual, moi segmentado en dous grandes bloques. Por unha parte están os traballadores que teñen un posto de traballo asegurado, un contrato indefinido, representados moi ben polos sindicatos e o mundo establecido. Por outra banda, hai miles e miles de cidadáns, sobre todo xente nova, a mocidade que se quere incorporar ao traballo e, sobre todo, as mulleres, que están empezando a incorporarse ao mundo laboral, que están en situación de emprego precario, de emprego con malos contratos. Esta dualidade é, xustamente a que, en tempo de crise, fai que a situación rompa por aí, e manda a estes últimos traballadores rapidamente ao paro e ao desemprego. Hai que romper esa dualidade, hai que tomar medidas, a reforma do mercado de

traballo, que permitan resolver ese gran problema. Pero para iso é necesario un gran pacto social, é necesario un acordo. No fondo, na miña opinión persoal, ese pacto, que ten que dirixirse politicamente, debe establecerse entre os que teñen traballo seguro e os que teñen traballo inestable. Iso hai que asumilo porque significa vantaxes para uns e perda dunhas vantaxes para os outros. Esa igualación para conseguir un traballo estable e indefinido para todos significa que hai que buscar un punto de equilibrio. Esa é a clave política da reforma laboral e, necesariamente, témola que afrontar, xunto con outros temas. Aí é onde pode haber algunha dificultade maior á hora de valorar o traballo que se realiza desde a gober nación de España que, en todo caso, ten ese *plus*, esa adición de compromiso coa igualdade, de compromiso coa protección social, de compromiso coa diversidade que é España.

Que calidades políticas e persoais destacaría de Rodríguez Zapatero?

Ben, é un home que achega renovación xeracional, que achega frescura, un novo talante, que achega o saber estar e non converter a política nun exercicio constante de confrontación e de acritude, un home relaxado, é relaxado politicamente e no terreo persoal, e que relaxa a política e, polo tanto, co que non é difícil entenderse, e facilita moito a tranquilidade e a relación política. Eu creo que ese é un gran valor, o valor do diálogo, o valor da tolerancia, o valor da conciliación... A min gústame esa forma de liderado político afastado da tensión, afastado da crispación e afastado da oposición coma un exercicio de combate permanente contra quen está no goberno. Ese novo estilo, ese talante na forma de facer política, creo que é unha das achegas, falando xa da persoa, de Zapatero, á vida política española.

Baixo o seu punto de vista, estase executando unha política económica correcta?

Xa falaba disto na anterior resposta, así que vou ser conciso. Na crise, necesariamente temos que afrontar, ademais de políticas de fondo para cambio de modelo, reformas estruturais que son imprescindibles, que son necesarias. No mercado do traballo hai que evitar esa fragmentación, esa dualidade da que xa falamos, e hai que apostar pola introdución das novas tecnoloxías, pola capacidade de innovación e de gañar en produtividade na economía española. Están pendentes tamén cambios necesarios na reforma estrutural do sistema financeiro, que é un dos factores de limitación extraordinario: o acceso a crédito, que o crédito flúa e chegue en condicións normais, imprescindibles, a pequenos e medianos empresarios e as familias, que están xugulando a actividade económica. En definitiva, unha serie de actuacións onde é fundamental o concurso da responsabilidade do goberno para liderar eses cambios, pero tamén é fundamental que a oposición asuma a súa propia cota de responsabilidade e se poña a disposición dun acordo, dun diálogo necesario para que iso se poida producir. Logo temos outro problema. Coa crise económica todos os países actuaron en dúas direccións. Primeiro, acudir en rescate da Banca, do sistema financeiro internacional, que entra en bancarrota. Acodou Obama a salvagardar o sistema financeiro de Estados Unidos, a Banca que creba, Lehman Brothers..., rescatan a Banca en Inglaterra e nos países europeos, en España tamén temos que facer un esforzo nesa dirección, cada

país co seu matiz. Esa é unha liña e outras son políticas de gasto público. Como se retrae a demanda, como se retrae a iniciativa privada, entra a crise nas empresas. Entón son necesarios os estímulos fiscais, é dicir, que o motor do gasto público substitúa un pouco e complementa a iniciativa privada, que nese momento non

pode porque está afogada. Pero iso hai que financeiro, o gasto público ten que ser financiado, e para iso hai que endebedarse, hai que recorrer ao crédito. España e nos países europeos, Grecia xa é un caso exacerbado, para financiar eses estímulos fiscais entran nun problema de endebedamento excesivo e os mercados castigan ese endebedamento e cóbralle un alto tipo de interese, un alto prezo aos países que están máis endebedados e, sobre todo, a eses países que temen e desconfían de que poidan devolver os recursos que se lles prestaron aos bancos, ás empresas, ao sector público que tamén o pide, en condicións de solvencia e seguridade. Así que hoxe, na economía, hai dous temas, o tema das reformas estruturais e o tema de como se restrinxen o gasto público e se reconduce a situación para volver a recuperar unha senda de normalidade. E aí é fundamental o concurso da oposición, porque no goberno central de España está o Partido Socialista pero nas comunidades autónomas goberna o Partido Popular nunhas e o Partido Socialista noutras, e entón se non chegamos a un acordo, a un pacto equilibrado de co-responsabilidade é imposible reducir o déficit, reducir a débeda. O goberno xa pode empeñarse en dicir o que queira, que aínda que ten maior responsabilidade, tamén hai que asumir a responsabilidade dende a parte dos partidos que están na oposición. E viceversa. Polo tanto, é un sistema cruzado. Da crise non se pode saír só, hai que saír cun esforzo solidario e co-responsable. E remato dicindo que eu creo que falta ese esforzo co-responsable, esa concertación. Está primando a política de desgaste, a política de oposición. No goberno de España, e onde estamos na oposición na autonomía. E viceversa, non estou cargando as tintas contra ningunha forza política.

Como valora a actuación das diferentes forzas implicadas na fusión das caixas?

Na miña opinión, as caixas de aforro son instrumentos, institucións moi *sui generis*, moi particulares. Son como os bancos, non se distinguen nada dos bancos. Cando vas á sucursal e pides un crédito, aténdente normalmente. Pero son institucións que nacen do aforro dos galegos acumulado durante xeracións e que hoxe en día está en

Caixanova e Caixa Galicia, e que recollen o aforro de forma prioritaria e maioritaria de xeracións e xeracións de galegos e galegas. Son institucións que, segundo a Constitución e o Estatuto de Autonomía de Galicia, teñen unha parte de tutela pública e, polo tanto, son unha mestura entre unha banca e unha institución que ten un carácter público. Por certo a Xunta de Galicia ten a obriga, segundo o Estatuto de Autonomía, de exercer a tutela pública sobre estas institucións. A partir de aí, creo que os cidadanía galega ten dereito a poder aspirar, e debemos ensaiar, a posibilidade de que, dado que a crise obriga a unha reestruturación do sistema financeiro, a crise obriga a gañar tamaño, obriga a que haxa procesos de concentración e fusión dentro das caixas de aforro do Estado, e tamén das galegas, dado que non queda máis remedio que reducir custes e gañar en competitividade e tamaño, e ese é un proceso inapelable e imparabile, entón os galegos e galegas creo que temos dereito a pensar, ensaiar e buscar que puideramos saír deste proceso cunha caixa galega financeiramente solvente e viable, e que fose resultado da unión e da fusión das dúas caixas galegas que hoxe temos, Caixanova e Caixa Galicia. Creo que é unha aspiración razoable e que debería tratar de impulsarse, que non deberían poñerse atrancos nese camiño por parte de ningún, e ten que resultar unha caixa solvente, financeiramente viable, senón non serve. Eu creo que iso é o que se está intentando, con dificultades, pero estase intentando, e debemos estar á altura, do país. As caixas non son dun concello. De entrada Caixanova xa é o resultado da fusión de Caixa Ourense e Caixa Pontevedra, ela mesma é o resultado dunha fusión, e recolle os aforros e opera en toda Galicia e fóra de Galicia. Caixa Galicia exactamente o mesmo, é o resultado da fusión doutras caixas. Polo tanto, non son do Concello de Vigo nin do Concello da Coruña, en ningún caso e baixo ningunha circunstancia. É falso. Son caixas de todos, teñen a tutela pública da Comunidade autónoma e, polo tanto, débense a este país, débense ás pequenas e medianas empresas, débense á súa función que lle atribúe a Constitución, e a lei, e a Estatuto de Autonomía. Creo que nos equivocamos cando facemos discursos de apropiación, de apoderamento, por interese local dunha ou doutra parte, dun ou doutro concello, dun ou doutra posición. Creo que debemos ter o suficiente grao de compromiso co país e a suficiente visión e

xenerosidade para non entorpecer e facilitar o proceso. E sería bo e positivo, se se demostra a viabilidade e solvencia financeira desa gran caixa de aforros galega, que poida competir e poida vivir no escenario financeiro español e que poida servir para o financiamento de empresas, familias, usuarios, consumidores e, en definitiva, da sociedade galega.

Creo que aí non se está á altura das circunstancias por parte de todas as forzas políticas e de todos os responsables políticos. Creo que por razóns de desgaste, e é un grave erro, ás veces utilízase calquera cousa para desgastar o adversario cando se está na oposición, entendendo, ou mellor dicir, mal entendendo que, por riba de todo, os cidadáns perciben que o principal é a defensa dos intereses xerais do país. Ás veces estar na oposición tenche que permitir coincidir co goberno porque é bo para Galicia, neste caso coincidir co goberno, e non pasa nada. Todo o contrario. Hai coincidencias que son positivas, que son razoables, que se deben producir. Esta tendencia de cando estás na oposición de lle negar o pan e o sal a quen está no goberno, e que cando estás no goberno parece que necesariamente che teñen que dicir si a todo, é un pecado que todos cometemos pero é bo ser conscientes de que hai que corrixilo.

Que medidas adoptaría vostede para paliar os efectos da crise?

Creo que moitas e moi diversas. Da crise non podemos saír sós, ningún partido político, ningún goberno, ningunha comunidade, ningún país. A crise é global e, seguramente sexa a primeira crise global dunha economía global. De súpeto, a crise pon de manifesto varias cousas. Primeiro, pon de manifesto que a resposta contra a crise se tivo que dar apresuradamente, buscando a coordinación entre os países, o G20 cito como exemplo. Necesitamos unha resposta ao problema da gobernanza da globalidade. Non temos instrumentos de coordinación e de gobernanza suficientes no ámbito global, no ámbito mundial para responder a unha crise destas características. Mentres non resolvamos iso, corremos o risco de que se produza outra crise en circunstancias similares en calquera momento do futuro. Esta é unha crise global que necesita unha resposta global que hoxe o mundo non ten. A economía está globalizada, as finanzas son internacionais e o mundo financeiro está sen regular. A crise nace nos Estados Unidos, non desde o sistema bancario regulado, senón desde o sistema bancario non regulado, fóra da regulación e fóra de control. Polo tanto, a segunda tarefa fundamental é a reforma do sistema financeiro internacional. Necesitamos ter un Fondo Monetario Internacional que realmente actúe como un elemento de estabilidade e control das finanzas internacionais. Tampouco o temos. Terceiro elemento baixando de nivel en problemas, A Unión Europea non ten unha voz única. Temos un sistema onde cedemos a moeda, onde hai un sistema económico unificado pero non temos política fiscal común, cada país ten os seus presupostos. Polo tanto, faltan elementos, hai unha asimetría extraordinaria na capacidade de resposta de Europa diante da crise. E acábase de revelar que iso é un grande erro, unha insuficiencia extraordinaria que pode poñer en perigo a propia construción europea, a propia existencia de Europa, que hoxe está salvagardada pero en discusión, discusión real. Fixádevos o que pasa con Grecia. Imaxinemos que isto lle pasa a un país con máis peso en Europa! Polo tanto, hai problemas moi importantes que resolver para poder superar a crise. Logo están os

factores propios. España ten un problema propio xerado por nós que é a creación de desemprego, a destrución de postos de traballo. Témolos que afrontar a través da reforma do mercado de traballo, a reforma do sistema financeiro e dos cambios no modelo produtivo, na forma de producir, e na diminución de peso do sector da construción e a substitución por outros sectores produtivos. Galicia ten os seus propios factores, á parte de todos estes, que poden ter que ver cos nosos déficits históricos, por iso falaba da importancia do vector educativo da nosa comunidade, de maneira moi fundamental todo o que ten que ver coa investigación e a formación profesional, dúas grandes eivas que temos que mellorar. Tamén todo o que ten que ver co apoio á internacionalización das nosas empresas, da nosa capacidade de presenza e da nosa competitividade internacional. Non podo esquecer porque me parece moi relevante o factor da protección do territorio, de salvagarda dos nosos mellores valores, de ordenación do territorio e de urbanismo de calidade. Creo que o futuro, e conclúo, é daqueles países que sexan capaces de atraer man de obra cualificada, de xerar formación desde o seu propio país, e logo que sexan competitivos en termos medioambientais e sociais. Ese equilibrio social, medioambiental e educativo é o que define o escenario dun país competitivo, dun país capaz de estar neste mundo de dificultades e de estar competindo axeitadamente.

Como beneficiou a Galicia a entrada de España na U.E.?

Ben, creo que hai elementos intanxibles e outros máis medibles, máis cuantificables. Probablemente os máis importantes son os intanxibles. Cando entramos no que daquela era o Mercado Común, e agora é a Unión Europea, primeiro, entramos nun mundo que nace como resposta, en termos políticos, á división e confrontación que percorreu Europa de arriba a abaixo con algunhas guerras, e en España viñamos da nosa propia Guerra Civil. O proxecto europeo non se pode entender, aínda que sexa paradoxal, en termos económicos, é un proxecto político, un proxecto de unidade e de construción dunha unión que fortaleza a paz e a convivencia no seo de Europa, insisto, nunha Europa que viña de matarse, de desangrarse, e España tamén pouco tempo antes. Entón entramos nese mundo, un mundo que asegura liberdades, que asegura un espazo europeo, e seguramente o espazo do mundo que mellor soubo facer equilibrar o sistema de benestar social, educación pública, sanidade pública, sistemas de seguridade social equilibrados, sistemas de pensións... coa democracia e as liberdades. Unha especie de oasis

neste mundo tan complicado que nos tocou vivir. Ese é un gran valor.

Segundo, era necesario que se puideran facer reformas estruturais porque viñamos dunhas circunstancias onde había unha economía hiperinflacionada, unha indisciplina moi grande no terreo económico e entrar na Unión Europea obrigounos a liberalizar os nosos sistemas, a facer competitivo o mercado, a facer a reforma fiscal... a tomar unha serie de medidas e de reformas que, probablemente, nós sós non fosemos capaces de facer nese curto espazo de tempo. A Unión Europea foi un acicate, obrigounos a tomar medidas que eran necesarias

e que tiñamos que tomar. Facilitounos o camiño.

Terceiro, o financiamento. A maior parte das comunidades de España, Galicia entre outras, estaban moi por debaixo da renda media comunitaria e a Unión Europea, lease Alemaña e Francia dunha maneira moi particular, financiaron a través dos Fondos Europeos toda a modernización da nosa economía, das nosas infraestruturas. As autovías que agora nos unen con Madrid, as grandes redes de infraestruturas, foron todas financiadas con fondos da Unión Europea e, evidentemente, tamén con fondos nosos. Nada sería posible sen ese financiamento. Polo tanto, desde a perspectiva política, desde a perspectiva macroeconómica e desde a perspectiva de competitividade e de modernización, creo que Europa é un factor decisivo para que hoxe poidamos ter o nivel de renda e benestar que temos. Eu faría unha valoración extraordinariamente positiva da nosa pertenza ao espazo europeo. Creo que Galicia é, por definición, un país europeo. Europa é o noso proxecto, o noso proxecto chámase Europa. E debemos estar cada vez máis comprometidos e ser máis innovadores co proxecto europeo que, se ten algunha dificultade é o medo e o repregamento sobre as políticas nacionais, volver sobre si mesmo, en vez de aspirar a compartir máis, porque creo que en compartir está a fortaleza do proxecto europeo.

Cre vostede que nos prexudicou en algo?

Sen ningunha dúbida, ao igual que toda unión ou parella, ten elementos positivos e negativos, porque hai que facer axustes e hai que tomar medidas que teñen custos. A entrada na Unión Europea obrigounos a tomar medidas duras de axuste laboral e de conversión que, no noso caso, afectou de xeito moi particular ao sector naval e á súa produción. Era unha produción estratéxica para Galicia e, necesariamente, tivémola que axustar con algún veto e algunha prohibición que aínda conservamos, por exemplo, o tema dos estaleiros de Ferrol. Tamén nos obrigou a facer unha reestruturación no sector agrario, modificando as cotas da produción de leite. Probablemente tivo outros custos noutros sectores. Hai custos dese tipo pero, sinceramente e con perspectiva, creo que sería un grave erro quedármolos cos custos e non ver toda a parte de profundo proceso e transformación que supón o reto europeo. Aínda que eu son moi autocrítico, hipercrítico, con este proxecto, pero por quedarse curto. Cando me tocou estudar, Europa parecía un mundo distante ao que nos gustaría achegármolos, non tiñamos un sistema de bolsas nin de mobilidade para poder ir fóra. Excepcionalmente viaxaba alguén ao estranxeiro, pero con moita dificultade e, case sempre, con financiamento privado. Se o comparamos coa integración dos sistemas educativos e a mobilidade que existen hoxe en día, creo que o salto é extraordinario. E deberemos seguir avanzando nesa dirección, porque temos que acostumarnos a vivir nun mundo no que Europa é o espazo natural de convivencia. Isto non significa que perdamos a nosa identidade, senón que, ademais, gañamos outra, que é a europea. Creo que iso é unha gran vantaxe no terreo económico, social, político, cultural e educativo, e penso que debemos seguir avanzando nese camiño. Para iso, Europa necesita crer nese proxecto e apostar por crear aínda con máis forza e seguir avanzando no espazo social, no espazo democrático, no espazo de igualdade, no espazo de dereitos. Iso, a crise actual dificultao. A poboación europea está moi envellecida, temos unha gran carga demográfica, os déficits públicos son moi elevados diante da crise en todos os países, e temos un sistema de benestar que é custoso de soste e manter. Hai unha gran competencia con países emerxentes que, nin teñen ese sistema de benestar tan custoso, nin teñen poboacións tan envellecidas e que, ademais, teñen niveis salariais e de explotación de man de obra elevados. Polo tanto, a globalización interpela a Europa e ponlle unha interrogante e grandes desafíos ao mantemento deste proxecto. Hai dúas formas de enfocalo: repregarse e volver cara atrás ou tratar de dar unha resposta de innovación, de mantemento e fortalecemento do proxecto europeo. Creo que son dous grandes temas que imos vivir nos próximos anos.

Que opina da atención que recibe a nosa comunidade autónoma por parte do Estado?

O Estado de autonomías en xeral, cando se mira en perspectiva, aínda que moitas veces se critica, é un sistema que ten contribuído de xeito decisivo a que diminuíran as diferenzas de renda, de riqueza, de benestar e que se xeraran máis espazos de igualdade e de cohesión dentro de España. Se miramos a evolución da sociedade española, pódese constatar, é moi difícil negar que o sistema de autonomías non favorecera, xustamente, que Extremadura, Andalucía, Galicia, Castela -León, que a España, digamos, da segunda velocidade, non se achegara máis á España da primeira velocidade, á España mediterránea, Cataluña e ao propio Madrid. O sistema de autonomías ten funcionado política e

economicamente de xeito positivo. Este razoamento de fondo, para min, volve ser fundamental. Logo pode haber balances particulares. O Estado ten actuado de maneira moi importante como elemento de redistribución e reequilibrio. Iso é indubidable. Cando miramos as contas do Estado, hai un sistema de equilibrio, e de redistribución, que é o sistema das autonomías e o financiamento autonómico; e ten funcionado como sistema ata o punto que estades vendo como agora se queixan as autonomías máis ricas e máis avanzadas. Cataluña, Madrid e Valencia, na última discusión do sistema de financiamento autonómico din "E que xa non queremos seguir achegando tanto, e que nos está crescendo moito a poboación, estamos recibindo moitos inmigrantes e temos que atendelos, e entón queremos que a nosa achega á caixa común sexa un pouco menor". Loxicamente a nós moléstanos iso, a Extremadura, a Andalucía, a Asturias, a Galicia. España ten que seguir sendo un país redistribuidor e solidario e, polo tanto, temos que seguir mantendo ese esforzo común. En liñas xerais creo que a democracia e a autonomía son valores fundamentais para Galicia, en si mesmas e como elemento de achegamento e redistribución. Quere iso dicir que nos debemos sentir plenamente satisfeitos e que non debemos seguir aspirando a que se siga facendo ese esforzo de financiamento e de cohesión en materia das infraestruturas e de benestar educativo que nos faltan? Pois non. Debemos seguir facendo ese esforzo e seguir mantendo esa tensión. Eu creo que o sistema en si mesmo é redistribuidor e foi redistribuidor, en sentido positivo.

Temos fama de botar toda a vida estudando inglés e non dar aprendido. Onde cre vostede que está o problema?

Ha, ha, ha! Esa é para min a pregunta máis difícil de contestar do que levamos falado. E, persoalmente, a que máis me interesa. Coincido e constato que temos unha eiva e un déficit permanente, cultural, histórico e xeracional que temos que superar. Precisamos reforzar e manter a identidade propia e, polo tanto, dominar e reforzar a nosa lingua, pero, no mundo que nos toca vivir, necesariamente debemos, ademais saír do sistema educativo instalados no dominio do inglés. Na miña época de goberno esa era a miña obsesión. Sábeo ben a Consellería de Educación! Estaba obsesionado por proporcionar avances que permitiran o funcionamento dun sistema trilingüe. O obxectivo era lograr saír do sistema educativo cun pleno dominio dos idiomas propios, galego e castelán, e o control dunha terceira lingua, prioritariamente o inglés debido ao seu importante papel na comunicación global. É evidente que algo non funciona... fallan os recursos, falla o sistema e falla a base. Sería un tópico enganoso pensar que se vai solucionar de golpe, que pór unha norma xa está. Temos un volume de profesores, máis de trinta mil, cunha formación e preparación determinada que non se poden transformar para que impartan a súa clase en inglés. A primeira cuestión é como conseguir a cualificación e a preparación necesaria do profesorado para que poida impartir docencia en inglés; isto require unha intensísima, pero lenta, transformación. Estamos ante un proceso xeracional de transformación que hai que acometer, pero que precisa un tempo, un sistema e unha técnica para poder realizalo. Tamén inflúen os elementos de aprendizaxe do alumnado. Temos que poder facilitarlle unha aprendizaxe adicional mediante

intercambios e cursos no estranxeiro, etc. Isto é adicional e complementario, non o troncal. O troncal ten que ser a aprendizaxe de idiomas no propio país, pero os medios complementarios tamén son necesarios e iso precisa poñer recursos enriba da mesa. Xa podes predicar que queres moito trilingüismo que, se diminúes os recursos á educación e á aprendizaxe de idiomas, poderás predicar e poñelo nun papel, pero a realidade non mellorará. Para iso hai que poñer recursos e priorizar esa cuestión.

É certo que noutros países o dominio dos idiomas é algo máis factible e lles resulta máis fácil, pero creo que é un problema xeracional. Nacen noutro contexto e fórmanse nel. Penso que non temos unha eiva particular, este drama permanente de non nos poder manexar nunha lingua estranxeira. Podémolo superar, pero para iso fai falta ter clara a prioridade e poñer os recursos e medios técnicos axeitados para alcanzar ese obxectivo. Espero que xa teñamos esa conciencia e que esteamos en disposición de logralo.

Coñece vostede algún idioma estranxeiro?

Eu formeime en francés e é o idioma no que me manexo, pero, coma todos os idiomas, se non o practicas, pérdelo. Tradúzo moi ben, escribo razoablemente e fáloo con máis dificultade, non con fluidez. Por circunstancias non usuais, tamén compaxinei co estudo de inglés pero nunca o falei, por iso, para min, forma parte dese trauma xeracional. Leo moi ben, enténdoo á perfección, case coma o francés pero, oralmente, teño moita dificultade, tanto para entendela coma para falala. Logo, por suposto, falo os propios, galego e castelán, e, por similitude, aínda que non é tan fácil, tamén domino o portugués.

Estamos traballando nun proxecto europeo Comenius con Lituania e Polonia. Existían proxectos similares na súa época de estudante?

Non. Na miña época de estudante estabamos moi cerrados. Primeiro porque viviamos na ditadura e estabamos illados e marxinados de toda Europa. Xa pensando na época da universidade e nos inicios da actividade docente como profesor, xa nos anos setenta ou oitenta, comezaba a haber no mundo universitario un sistema de bolsas. En Galicia, ademais do sistema de bolsas propio, foi importante a Fundación Barrié. Particularmente, fixen o meu mestrado en Grenoble cunha bolsa desta fundación e, coma min, moita xente daquela época. Aínda así, non era nada comparable ao que existe actualmente e, fóra da universidade, en ningún caso.

As comunicacións internacionais son cada día máis importantes. Como inflúen estes proxectos na sociedade?

Creo que dunha maneira moi positiva e importante. Non somos plenamente conscientes, pero vivimos nunha sociedade na que todo sucede na rede en tempo real. Sabemos o que está pasando en Malaisia ou na India. É curioso, en calquera parte do mundo pregunta polo Barça e polo Real Madrid. A televisión rompe fronteiras, antes eran decisivas as infraestruturas clásicas e o tempo mediase en termos físicos, hoxe accedemos en tempo real. O mundo está globalizado e achicado. A comunicación, a internacionalización, coñecer outros mundos, é unha imposición da realidade. A economía e a sociedade están globalizadas. Iso non quere dicir que non haxa diferenzas abismais, desigualdades brutais, que o mundo non sexa totalmente desigual e asimétrico... non ten nada que ver, pero o planeta está interconectado e globalizado, polo tanto, temos que vivir nesas circunstancias. A comunicación, o coñecemento, a aproximación á diversidade e a identificación con outras linguas e culturas, o recoñecemento do outro e das diferenzas... son vitais e decisivas como factor de enriquecemento persoal, para favorecer a convivencia colectiva, para competir, para buscar un emprego... En xeral, é fundamental para todo.

Nos seus tempos mozos, tiñan a posibilidade de viaxar a países estranxeiros?

Había unha escaseza de recursos económicos e as familias tiñan un nivel de renda e benestar moito máis baixo. En xeral viaxábase pouco, había moita menos

movilidade, non había facilidades no sistema de transporte, os sistemas públicos de bolsas e axudas eran menores. Como consecuencia viaxábase moito menos. Agora ben, todos intentabamos dar os nosos primeiros pasos e buscámonos a vida para poder saír, ir de vez en cando a Europa, cando rematabas a universidade buscabas o xeito de conseguir unha bolsa. Hai que ter en conta que o sistema universitario era máis cativo, estudaba menos xente. Era todo máis reducido, menos mobilidade, menos recursos e menos apoio público, polo tanto, viaxábase moito menos e había países que eran totalmente descoñecidos. Cando falabamos de ir fóra, estaba a nosa relación con Portugal e con Francia porque era o noso mundo máis coñecido e máis próximo, sempre houbo unha certa capacidade de salto a Inglaterra a onde ías traballar de camareiro ou fregar pratos para aprender algo de inglés. Tamén estaba o tema da emigración, o traballo forzado, ir fóra, primeiro a América e logo a Europa... pero facelo como compoñente da educación, de forma pautada e regulada, era moi difícil.

Tivo ocasión de visitar Polonia ou Lituania por motivos políticos ou por lecer?

A verdade é que non. Teño que recoñecer que os países do leste europeo, excepto o que antes era a República Checoslovaca, é unha das miñas materias pendentes. Espero agora ter tempo e dispoñibilidade e poder facelo. Apetéceme e está de primeiro na miña lista de prioridades porque, nin Polonia nin Lituania nin os países do leste en xeral, tiven a oportunidade de coñecelos.

O pasado día 10 de abril estrelose en Rusia un avión procedente de Polonia no que viaxaba o presidente do país acompañado por un importante número de baróns do seu partido. Que consecuencias pode ter para un país un feito coma este?

Anteriormente falabamos da convivencia en Europa, da televisión e da rede. En ocasións iso dános a oportunidade de facérmonos partícipes e solidarios co drama que está vivindo un país, neste caso Polonia. De golpe e de xeito inesperado desaparece toda unha xeración de dirixentes, líderes políticos e responsables do país. Isto, que sempre é un drama persoal, vivencial, que lles afecta ás familias involucradas, neste caso convértese nun drama colectivo. Tivemos a oportunidade de ver esa expresión de sentimento e de dor multitudinaria dun país que vive dramaticamente esa situación. Unha xeración de xente cualificada e preparada que dirixe un país en diferentes niveis é o resultado dun esforzo colectivo, é un investimento dun país, froito dunha dedicación, duns coñecementos que se acumulan... Polo tanto, é unha perda moi importante de cualificación e de capacidade de dirección. Estou convencido de que Polonia, que é un gran país, cunha forte tradición e cunha potencia extraordinaria, o superará e, pouco a pouco, recuperarase e fluirán outros liderados e levarase a cabo unha renovación da súa clase política. Sen ningunha dúbida superará esta dificultade, este drama.

Vostede era catedrático universitario antes da xeira política, esta experiencia cambiará agora o seu día a día como docente e investigador?

No comezo da miña andaina política máis intensa, cando era secretario xeral do partido e portavoz parlamentario, dicíanme que se me notaba demasiado que era profesor. Esa crítica sempre me gustou porque eu son docente, gústame a docencia e a educación é a miña profesión e actividade base. Agora espero volver a exercer a educación, non a tempo completo. Quero retomar esa faceta en posgraos, porque creo que é onde podo achegar máis nalgúns áreas concretas. Vou traballar en dous posgraos que hai na Universidade. Un deles é de políticas públicas na facultade de Políticas e outro de integración económica e desenvolvemento rexional. Logo tamén quero recuperar algo da faceta de investigación, máis reflexiva, máis de análise, que creo que é complementaria da docencia. Un tema moi interesante para Galicia e que me apaixona é a relación con Portugal, Galicia e o norte de Portugal, e, polo tanto, vou montar un equipo de investigación das universidades galegas coas do norte de Portugal para traballar nesa dirección.

Cal das dúas tarefas -a política ou a educación- diría vostede que lle quitou máis horas de sono e por que?

Sen ningunha dúbida a política. A educación é máis gratificante, non é tan estresante, aínda que require dunha intensa dedicación. En canto a horas de sono tería que matizar, porque na época da tese doutoral e da investigación, o nivel de dedicación tamén foi moi intenso; pero a política é unha actividade moi diferente, é moi competitiva, é máis dura... e tes unha responsabilidade e unha tensión que non a hai na educación.

Como modificaron as novas tecnoloxías a forma de dar a clase? Cre que acabarán implantándose por completo no mundo da educación?

Creo que son un punto de apoio, un complemento, un instrumento imprescindible e necesario, pero deben ser coma as mans dos educadores e dos alumnos cos que manexas e moves cousas. Aínda así, creo que nunca deben substituír a cabeza e o talento humano, a vontade, a disciplina... que son valores fundamentais no proceso educativo. O sentido da responsabilidade, da convivencia da disciplina e orde son esenciais na formación do alumnado, e iso non o dan as máquinas nin a rede. A rede debe estar ao seu servizo. Cambiou notoriamente todo, modificáronse as técnicas, mudou a forma de ensino, como se comunican os docentes. Cando marchei para Madrid por primeira vez no ano 1984, estaba como profesor con dedicación exclusiva na facultade de Económicas de Santiago de Compostela. Naquel momento era vicerreitor de Economía e, un bo día, un íntimo amigo da carreira é nomeado ministro e chámame para que o axude a montar o gabinete. Crin que

marchaba por un ano e estiven en Madrid dez anos. Volvín no ano 1994. Cando marchei traballabamos con máquinas de escribir, non as clásicas senón as eléctricas. Todos os despachos do profesorado tiñan máquinas de escribir eléctricas. Cando volvín, incorporeime á universidade no ano noventa e cinco, a universidade cambiara por completo e xa non existían en ningún despacho as máquinas de escribir. Foran substituídas por uns estraños aparellos que eran os ordenadores. Fíxese a revolución da comunicación e dos útiles de traballo. Iso aínda non está completamente implantado nas aulas do ensino medio e básico e creo que é un dos temas que temos que ir introducindo. Pero igual que co idioma, non é cuestión de poñer un ordenador enriba dunha mesa, é cuestión de que haxa a cualificación e preparación necesaria por parte do profesorado para transmitila ao alumnado, para que poidamos aprender a utilizalo razoablemente e sacarlle partido a estes utensilios. Iso aínda está a medio camiño e queda moito por facer.

Se tivese que elixir, que prefire persoalmente, o xiz ou a pantalla?

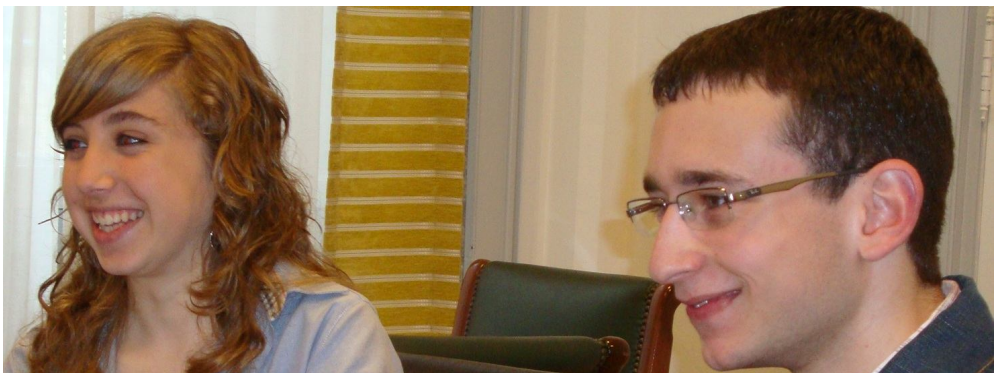
Eu son da xeración que aínda se move mellor co primeiro.

Nun futuro, hai algunha posibilidade de que regrese á política?

Francamente, non. A política de primeira liña, con postos de responsabilidade, non. Creo que levo moitos anos nesa tarefa e realmente sinto que cubrín unha parte moi importante da miña vida. Seguirei sempre en política e sentireime sempre comprometido co país. Estarei en posición de colaborar e de axudar en todo o que poida, pero non na primeira liña da responsabilidade. Penso que lle corresponde a outras xeracións e que hai que facer, necesariamente, esa renovación e ese cambio.

Se puidese formular un desexo sabendo que se ía cumprir, que desexaría para Galicia?

Son moitas cousas as que un podería desexar para a súa comunidade, pero, sobre todo, desexaría que Galicia se enganchase a ese carro das comunidades e dos países avanzados de Europa e que deixásemos de ser ese país que aínda ten unha eiva, un diferencial nos niveis educativos, no sistema de benestar social, nos niveis de renda da nosa cidadanía e que puidésemos dar ese salto. Pero iso é moi difícil que se poida cumprir cunha soa cuestión.

Con respecto ao tempo de lecer, que lle gusta ler?

Basicamente ensaio, pero máis ben por obrigación e formación. Neste momento estou lendo bastantes cousas relacionadas coa entrevista económica; interésame moito o desafío do sistema de benestar, por onde pode e debe vir a recuperación da economía. Leo bastante de política, a crise da social democracia, o debate que está permanentemente ao redor das respostas que desde a esquerda se lle pode dar á nosa sociedade e ao noso sistema... Pero o que realmente me gusta ler é novela, ningún autor en especial, senón que leo moito en xeral, tamén as de lectura ampla. Acabo de terminar *Los Pilares de la Tierra*, un típico *best-seller*, pero que me parece atractivo, e as de Larson tan famosas...

Permítanos a derradeira cuestión como principiantes no mundo da entrevista, hai algo ao que lle gustaría responder pero que nunca lle preguntaron?

Non atopo nada en especial; xa tiveron a oportunidade de responder a moitas cousas, entendo que as entrevistas xiran ao redor da parte máis de actualidade, ao redor dos temas de máis interese público. Probablemente queda sempre oculta, e tamén é bo que sexa así e, polo tanto, tampouco excito que se me pregunte, a parte máis humana e persoal, case sempre queda máis descoñecida. Decátaste de que fuches un home público e, o teu lado máis persoal, probablemente, sexa un gran descoñecido. É razoable que sexa así. Hai países onde a faceta humana dos políticos está máis en primeira liña, porén aquí, soe ser ao contrario, o lado persoal é o máis reservado. Non sei se resulta positivo ou negativo, pero é así.

